Türk Akdeniz Dergisi Bağlamında Antalya’da Doğum ve Çocuk Büyütmeye Dair İnanışların Geçmişle Mukayesesi Üzerine Bir İnceleme

Dr. Öğr. Üyesi Yavuz Uysal

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1383-2055>

Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, Antalya – TÜRKİYE

Makale Geçmişi

Geliş: 24.03.2020

Kabul: 10.06.2020

On-line Yayın: 25.06.2020

Anahtar Kelimeler

Doğum
Geçiş Dönemi Gelenekleri
Çocuk
İnanışlar
Türk Akdeniz Dergisi

Araştırma Makalesi

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.43781>

Öz

Doğum, sadece biyolojik olarak dünyaya gelmekten ziyade, kültürel anlamda büyük bir dönüşüm sürecinin de başlangıcıdır. Kadının annelik, erkeğin babalık rollerini üstlenmesi, aile olmanın ilk somut delilinin dünyaya gelmiş olması ve ebeveynlerin psikolojik ve sosyal hayatlarını tamamen kendi üzerine odaklaması yönüyle bu geçiş evresi, beraberinde birçok kültürel uygulamayı da getirmiştir. Bu uygulamalar, modern toplum olmanın verdiği gelişmelerle yavaş yavaş unutulmaya yüz tutsa da kırsal kesimlerde hâlâ varlığını devam ettiren pratikler olarak karşımıza çıkmaktadır. Doğum, evlenme ve ölüm gelenekleri olarak ifade ettiğimiz geçiş dönemi geleneklerinin başlangıç aşaması olan doğum süreci, özellikle nazar ve büyü üzerine yapılan uygulamalarla dikkat çekmektedir. Hamilelik sürecinde çocuğun cinsiyetini belirleme adına yapılan tahminlerle başlayan bu süreç, çocuğun dış çıkarması, konuşması ve yürümesi ile devam etmektedir. Bu çalışma, 1937 yılında Antalya’da yayın hayatına başlayan Türk Akdeniz Dergisi’nde yer verilen çocuk doğumu ve büyümesi ile ilgili geleneklerden yola çıkarak, o dönemde uygulanan pratiklerle günümüze kadar ulaşmış ya da unutulmuş kültürel değerleri, bölgede yapılan diğer çalışmalarla kıyaslayarak değerlendirme amacını taşımaktadır. Türk Akdeniz Dergisi içerisinde elde edilen veriler, üç başlık altında tasniflenerek; doğum öncesi, doğum sırası ve doğum sonrasında uygulanan ritüeller başlıkları altında ele alınmıştır. Doğum ve çocuk büyüme adına yapılan bu tarama ve kıyaslamalar, geleneksel halk kültürü içerisinde halen varlığını devam ettirmekte olan pratiklerin, gelecek nesillere aktarılmasını hedeflemektedir.

Atıf Bilgisi / Reference Information

Uysal, Y. (2020). Türk Akdeniz Dergisi Bağlamında Antalya’da Doğum ve Çocuk Büyütmeye Dair İnanışların Geçmişle Mukayesesi Üzerine Bir İnceleme. *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, Number: 80, Summer, p. 191-211.

***A Study on Comparison of Beliefs About Birth and Child
Reading in Antalya with History in the Context of Turkish
Mediterranean Journal***

Asst. Prof. Dr. Yavuz Uysal

Alanya Alaaddin Keykubat University, Faculty of Education, Department of Turkish Education,
Antalya – TURKEY

Article History

Submitted: 24.03.2020

Accepted: 10.06.2020

Published Online: 25.06.2020

Key Words

Birth
Traditions of Transition Period
Child
Beliefs
Turkish Mediterranean Journal

Abstract

Birth is the beginning of a great transformation process in terms of culture rather than just being biologically born. This transition phase brings along many cultural practices regarding the woman's adopting the role of motherhood, man's adopting the role of fatherhood and creating the necessary concrete evidences and conditions to form a family, and the parent's focusing on their own lives in terms of both their psychological and social lives. Although these practices are being gradually disappearing with the developments in the modern society, they are still practiced in rural areas. The birth process, which is the starting phase of the transitional traditions which we express as birth, marriage and death traditions, draws attention especially with practices on evil eye and magic. This process, which starts with the estimations made to determine the sex of the child during pregnancy, continues with the child's tooth extraction, speech and walking. This study aims to evaluate and compare the cultural values that have survived until today or have been forgotten based on the traditions related to the birth and growth published in Turkish Mediterranean Journal which started its publication in Antalya in 1937. The data obtained from the content of Turkish Mediterranean Journal are classified and discussed under three headings; rituals applied before, during and after birth. These scans and comparisons made regarding birth and child rearing aim to transfer the practices that still exist in traditional folk culture to future generations.

Research Article

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.43781>

GİRİŞ

Türk Akdeniz Dergisi, Antalya Halkevi Dergisi olarak, Şubat 1937’de Antalya’da Muammer Lütfi Bahşı’nın direktörlüğünde ilk sayısıyla yayın hayatına başlamıştır. İki ayda bir çıkacak şekilde düşünülen dergi, o dönem Antalya’sının geçmiş ile bağlarını koparmama ve kültürel değerlerini gelecek nesillere aktarma amacını gütmektedir. Bu düşünce, *Türk Akdeniz Dergisi*’nin birinci sayısında, Muammer Lütfi Bahşı’nın (1937: 7) kaleminden şöyle izah edilmiştir: “...Muhitimizin geniş varlığını, Akdeniz kıyılarından bütün yurda ulaştırmak ve onun tarihi ve coğrafi vesikalarını toplamak istediğimiz için *Türk Akdeniz*’i çıkarıyoruz. Dileğimiz, dergimizi her okuyanlara her sahifemizde daha ziyade Antalya’yı ve *Türk Akdeniz*’i göstermektir. Dergimizin adını, ülküsünü en kutsal inanç edindiğimiz büyük Atatürk’ün, yıllar önce Akdeniz’i hedef veren yüksek ve tarihi işaretlerinden aldık. Halkevimizin dili olmaya çalışırken düşündüklerimizi yapabilirsek ne mutlu bize...” Beşinci sayıdan itibaren, Bahşı’nın Kuşadası sorgu hâkimliğine atanması neticesinde, Kemal Kara, derginin genel direktörlüğünü devam ettirmiştir. M. Lütfi Bey, her ne kadar Antalya’dan ayrılmış olsa da diğer sayılarda kendisine ayrılan bölümde yazılarını oluşturmaya ve dergiye katkı sunmaya devam etmiştir. Yazar kadrosu olarak o dönem içerisinde Antalya’da kurum yöneticiliği yapan ya da halk ile iç içe olan öğretmenler ve eğitilmiş bireylerin katkılarıyla, uzun yıllar boyunca derginin aksatılmadan çıkması için gerekli mücadele verilmiştir. Ancak bazı mali ve teknik imkânsızlıklar, derginin kısa süreli aralar vermesine sebep olmuştur. Derginin içeriğinde yazan bazı metinlerin, yarıda bırakılarak diğer sayılarda tamamlanması, belirli sayfa aralıklarında düzenli olarak yazılması, dergicilik ve yayın anlamında o dönemin şartları göz önüne alınınca, gösterilen özveriye gözler önüne sermektedir.

Ülkede 1942 yılında baş gösteren kâğıt sıkıntısından dolayı *Türk Akdeniz Dergisi*’nin yayımlanmasında yeniden sıkıntılı bir döneme girilmiştir. 1941 ve 1942 yıllarında bu sıkıntılardan dolayı yayına ara verilen *Türk Akdeniz Dergisi*, Şubat-Kasım 1944 tarihlerinde yayımladığı 32-34. sayılarının ardından, yayın hayatını tamamlamıştır (Arslan, 2018: 314-316). Her birisi diğerinden bağımsız yönetilen Halkevlerinin, birçok konuda merkezi bir yönlendirmeye tabi tutuldukları bilinmektedir. Bu nedenle halkevleri için belirlenen çalışma alanları, dergilerin konularının ve yayın içeriklerinin de belirlenmesinde etkili olmuştur. Ancak belirlenen içeriklerde, aynı konuların tekrarlanması değil; her mahallin kendine özgü yönlerinin genel bakış açılarına uygun olarak ortaya konulması amaçlanmıştır (Bilgi, 2001: 136). Böyle bir ortamda, *Türk Akdeniz Dergisi*’nin içeriği de zaman içinde farklılık gösterse de genel olarak; Teke Yöresi ile ilgili (Ak, 2018: 1021-1022) tarih, coğrafya, dil ve edebiyat, folklor, müzecilik, mimarlık tarihi, tarım, ekonomi, sağlık ve halkevlerinden haberlerden oluşmuştur. Yukarıda verilen içerikler, Antalya tarihine ait vesikalar, Antalya coğrafyası, Antalya folkloru gibi üst başlıklar altında kısa makaleler şeklinde verilmiştir. Dergide yayımlanan yazıların ağırlıklı bir bölümü Antalya tarihi ile ilgilidir. Tarih ağırlıklı yazıları, Antalya coğrafyası ile ilgili yazılar; bunları da edebiyat ve folklor yazıları takip etmiştir. Yine özellikle köylülere yönelik salgın hastalıklarla nasıl mücadele edilmesi gerektiğini anlatan yazılar da gözden kaçmamaktadır. Tarım alanındaki yeni gelişmelerin halka aktarılmasının hedeflendiği yazılar da azımsanmayacak kadar çoktur. Derginin her sayısında olmasa da birçok sayısında özellikle Antalya yöresinden ilham alınarak yazılmış şiirler göze çarpmaktadır. Yine halkevlerinin faaliyetleri ile ilgili yazılar, birçok sayıda yer almış ve halkın halkevlerinin faaliyetlerinden haberdar olması sağlanmıştır. Tüm bu yazılara ilave olarak ulus adına önemli günlerin anısına, özel yazılar kaleme alınmıştır. Örneğin; Atatürk’ün Antalya’ya gelişine ait hatıraları canlı tutmak için ziyaretin anısına yapılan faaliyetlerden söz edilmiş ve Atatürk’ün bu ziyaretlerinden fotoğraflar paylaşılmıştır (Arslan, 2018: 318).

Türk Akdeniz Dergisi’nin zengin içeriği ve halk kültürü ile iç içe girmiş konuları, cumhuriyet dönemi ile günümüz arasında bağ kurmamıza ve geçmiş yaşantıları hatırlamamıza vesile olmaktadır. Bu bağlamda, derginin ikinci sayısında Kemal Kaya tarafından ele alınan, “Doğum ve Çocuk Büyütme

Hakkında” başlıklı yazı, o dönem şartlarında geçiş dönemi geleneklerimizin sadece bir bölümünü, doğum ile ilgili Antalya halkının yaşantısında var olan halk kültürü unsurlarını kapsamaktadır. Bu yaşantıları otuz dört maddede ele alan Kaya, sözlü kültürün günümüze aktarılmasına büyük katkı sunmuştur. Birçoğu halen kırsal kesimde uygulanmakta ya da inanılmakta olan bu geleneklerin, bir kısmı ise tamamen unutulmuştur. Kayabaşı’nın (2016: 142) toplum hayatında önem taşıyan kişinin bulunduğu durumdan bir başka duruma geçişi için eşik kabul edilen dönemler olarak ifade ettiği *Geçiş Dönemleri*, kişinin mensubu olduğu sosyal çevrede, köklü bir değişim esasına dayanarak eski durumundan kopuşunu ve yeni bir yaşamsal sürecin başlangıcındaki eşiği ifade eder. Doğum, evlenme ve ölüm aşamalarından oluşan bu dönem, evrensel olarak değerlendirilmekte ve her kültürde farklı uygulamalarla karşımıza çıkmaktadır.

Doğum, insan yaşamındaki en önemli geçiş evrelerinden biridir ve başlangıçtır. Soyun devamını sağlayan bir durum olmakla birlikte kadının toplumsal statüsünü ve saygınlığını artıran, onun aile ve akraba grupları içindeki yerini de belirleyen bir durumdur (Vargün, 2018: 870). Böylelikle doğum, sadece çocuk için bir hayatın başlangıcı olarak düşünülmemeli aynı zamanda kadına annelik vasfını kazandıran ve toplumsal devamlılığı sağlayan bir olgu olarak değerlendirilmelidir. Bir çocuğun hayata gelmesi ve büyümesiyle, toplumsal temel dinamikleri bu kadar çeşitli yönlerine temas ederek etkilemesi, istem dışı ya da bilinçli olarak doğum süreci ile alakalı birçok geleneksel pratiğin ortaya çıkmasına vesile olmuştur. Bu pratiklerin daha çok geleneksel toplumlarda nazar üzerine devam ettirildiğine dikkat çeken Vargün, (2018: 870) geleneksel toplumlarda, doğum ve sonrasında anne ve bebeği korumaya yönelik pratiklerin çok daha geniş çerçevede düşünüldüğünü ve özellikle kötü, kem göz ve nazardan korunmaya yönelik pratiklerin, yeni doğanın babası ve yakın akrabalarını da gözeterek uygulandığını ifade eder. Kaçınma, korunma ve sakınma pratiklerinin lohusalık dönemde, yani doğumdan sonraki ilk kırk günlük süreçte en üst seviyede uygulandığının da altını çizer. Doğum süreciyle başlayan geçiş dönemi geleneklerinin, özellikle aile bağları, komşuluk ilişkileri, misafirperverlik, yardımseverlik gibi kavramların daha samimi bir şekilde yaşandığı konargöçer hayat içerisinde daha yoğun hissedildiği bir gerçektir. Yerleşik hayata geçmiş topluluklarda, yukarıda ifade edilen kültürel paylaşımlar, daha az görüldüğü için uygulanan pratikler de zamanla azalmış; hatta büyük bir çoğunluğu unutulmuştur (Kayabaşı, 2018: 91). Hayat, doğum ile başlar ve bu başlangıç, inanışlara dayalı, yüzlerce âdetin uygulandığı dönemdir. En önemli geçiş olan doğumla birlikte, birey yaşanan hayata katılır ve çocuğun doğumuyla ilgili törenler, gelenekler, tabular geçiş dönemi içindedir. Bir aile içerisinde gerçekleşen doğum çevresinde yakınlar bir araya gelir ve çocuğu olan aileye hayırlı dileklerini iletirler. Çocuğa altın ya da para takarlar, çeşitli hediyeler alırlar. Böylece sevince ortak olunmuş ve aileler arasındaki birliktelik vurgulanmış olur (Yeşil, 2014a: 65-66).

1. Doğum Öncesi Ritüelleri

Dünya üzerindeki her millet ve toplulukta, her ailede bir çocuğun dünyaya gelmesi, sevinç verici en güzel beklentilerden biri sayılmaktadır. Bilhassa Türk toplulukları için bu apayrı bir duygudur. Çünkü yeni doğan bebek, bir topluluğa, bir soya devamlılık kazandıracak ve ailenin ocağını tütürecektir. Evlat sahibi olmak, bir insanın mutluluğu ve güvencesi demektir (Yeşil, 2014a: 67). Bir aile için geleceğin umutlarının atılacağı, aile olmanın bağlarının daha da perçinleneceği bu güne hazırlık, tam anlamıyla geçmişte yapılan bütün alışkanlıklardan vazgeçilerek sadece bir noktaya odaklanmayı esas kılmaktadır. Bu nedenle çevresinden, eşinden, dostundan duyduğu ve daha öncesinde belki de gülererek “-Bu da yapılır mı hiç!” dediği, bütün geleneksel ritüeller es geçmeden ardı ardına ve üşenilmeden yapılmaya başlanılacaktır. Doğum öncesi sürecin ilk aşaması tabi ki hamilelik sürecinin başlamasıyla, oluşmaktadır. Hamile kalma adına yapılan ritüeller de bu gurup içerisinde değerlendirilmelidir. Yeme, içme alışkanlıklarındaki değişikliklerden tutun da sosyal hayatta daha

öncesinde yapmış olduğu ve hamileliğe zarar vereceğini düşündüğü bütün hâl ve hareketleri terk etme olarak devam eden bu aşama, kişinin birçok noktada kendini sınırlandırmasına sebep olsa da özellikle anne adayı, bütün bunları büyük bir hazla bırakmayı koşulsuz kabul etmektedir.

Doğum öncesi ritüelleri, Türk Dünyasında doğumun gerçekleşmesine kadar geçen sürede yapılan uygulamaları içine alan dönemdir. Çocuğun olması, istenmesi, hamile kadının yaşadıkları ile ilgili pratikler, bu sürecin başlangıcını teşkil eder (Yeşil, 2014a: 65-66). Çocuğu olmayan kadınlara, Antalya'da olduğu gibi Türk dünyasının pek çok yerinde de hoş bakılmaz. Kısırlığın genellikle kadından kaynaklı olabileceği ihtimali, her zaman öncelikli seçenek olarak görülmektedir. Konuyu Uygur Türklerinde var olan uygulamalarla benzeştiren Öger, (2012: 1680) hamile kalmak için kadınların özellikle hocalara ve kutsal mekânlara giderek, bu mekânlarda yaptıkları uygulamalardan bahsetmiştir. Kadınlar bazen hocaların yanlarına giderek doğrudan kendilerine dua ettirirken bazen de yanlarında yiyecek götürerek bunlara dua ettirip üfleterek yemektedirler. Uygur Türklerinde hamile kalmak için başvuru en yaygın yöntemlerden biri, kutsal mekânlara (kabir, türbe, camii vb.) gidilerek çeşitli uygulamalara başvurulmasıdır. Çocuk sahibi olabilmek adına yapılan uygulamaları geleneksel ve manevi uygulamalar olarak ele alan Peler, (2013: 2043-2044) konuyu Kıbrıs örneğinde değerlendirmiş ve çocuk sahibi olmak isteyen anne adaylarının, türbe ve yatır ziyaretlerine gittiklerini, çaput bağladıklarını, mum yaktıklarını ifade etmiştir. Geleneksel uygulamalar bağlamında, anne adayının ebe kadına karnını ovdurması, belini çektirmesi ve şifalı otları harmanlayarak suyunu içmesi gibi gelenekler, halen Kıbrıs'ta karşılaşılan doğum öncesi ritüeller olarak dikkat çekmektedir. Kosova'da çocuğu olmayan aileler küçümsenir. Bu durumdan kurtulmak ve çocuk sahibi olmak için insanlar çeşitli pratiklere bas vururlar ki bu pratikler Anadolu coğrafyasından çok da farklı değildir. Çocuk sahibi olmak isteyen kadın, muska yazdırmak, kutsal yer, su vb. yerlere sığınmak, dua etmek gibi uygulamaların tamamını uygular. Kadın bunlara rağmen hamile kalmazsa, eşinin kuma getirmesi olağandır (Muhaxheri ve Hudaverdi, 2016: 57). Tatar Türklerinde de hamile kalmak isteyen kadınlar, farklı pratikler uygulamaktadırlar. Buna göre, çocuğu olmayan bir kadın, çocuğu çok olan bir kadının yastığında uyur, bu kadının giysilerini giyer, onun yemek yediği tabaktan yemek yer. Ayrıca tan ağarmadan doğuya bakarak, çocuk sahibi olmak için dilekte bulunur. Oldukça çeşitlenen gelenek silsilesinde, bir bebeğin kurutulmuş göbeğini suyun içine koyarlar ve çalkalarlar; sonra bu suyu çocuk sahibi olmak isteyen kadına içirirler (Çulpan, 2009: 62). Çocuk sahibi olmak için Türk Dünyasında ve Anadolu coğrafyasında birçok pratik uygulansa da bu uygulamalar içerisinde en yaygın olanı, kutsal mekânların, yani türbelerin, yatırların, ulu ağaçların ziyaret edilmesidir (Yeşil, 2014b: 121).

Antalya il ve ilçelerinde, durum çok farklı değildir. Örneğin, Gömbe Yörüklerinde çocuğu olmayanlar için *erene bağlama* adı verilen bir uygulama vardır. Bu uygulamada çocuğu olmayan kadın, civarda bulunan herhangi bir türbeye gider. Gidilen yer türbe ya da veli bir kimsenin mezarı olabilir. Erene bağlama, Gömbe'de bugün adı "Eren Beli" olan mevkide bulunan bir veli kişinin mezarının başında yapılmaktadır. Erene bağlama âdetinin dışında Yörüklerde *oğulcu* denilen kadına gitme geleneği de vardır. Oğulcu, çocuğu olmayan kadını kontrol eder. Kadının kasıklarına taş veya sabun bağlar. Başka bir uygulama da *bilezik döktürmedir*. Eskiden köylerde özellikle ahşap karışımı kerpiç evler bulunmaktaydı. Köyde bulunan bu evlerden yedi tanesinin duvarından birer tane çivi toplanır. Bu yedi çivi bir araya getirilip demircilerde eritilir ve birleştirilip bilezik haline dönüştürülür. Bu olaya bilezik döktürme adı verilir. Kadın çocuğu olup doğum yapana kadar bu bileziği kolundan çıkarmaz (Çetin, 2017: 27-29). Hayta Yörüklerinde çocuğu olmayan kısır diye tanımlanan kişiler, çevresindeki yatır ve türbelere giderler, çocukları olması karşılığında adaklarda bulunurlar ve ağaçlara çaput bağlarlar (Baysal, 2019: 67). Korkuteli İlçesi'nde çocuk sahibi olmak isteyen kadınlar, Yaren Dede Türbesi'ne giderek orada kurban keser kurbanın etinden komşulara dağıtarak onların duasını alırlar. Ayrıca hamile kalmak isteyen kadını, delik taştan geçirme ya da deve kemiğinden geçme yöntemleri de

kısırlığı giderme yöntemlerinden bazılarıdır (Gönenç, 2011: 9). Manavgat İlçesi’nde de kısırlığı gidermek adına birçok uygulama yapılmaktadır. Bu pratiklerden en yaygın olanı diğer bölgelerde olduğu gibi türbe ve yatır ziyaretleridir. Bunun yanında çeşitli şifa ocaklarına gitme, okunmuş sudan, nardan ya da buğdaydan kadına verilmesi gibi manevi çareler ikinci sırayı almaktadır. Bunlara ek olarak, çocuğu olmayan kadın, keçi, inek ve deve sütlerinin karışımına oturtulur. Kadına, çok doğum yapmış kadınların elinden su içirilmesi ve o kadının saçından bir parça alınarak yastığının altına konulması gibi uygulamalar yaygın olarak kırsal kesimlerde halen devam ettirilmektedir (Şimşek, 2013: 253-254). Serik Tahtacılarında çocuk sahibi olamayan kadınlar, öncelikle muska yazan herhangi bir hocaya giderler ve *ıstıra muskası* yazdırırlar. Gebe kalamayan kadın, bu muskayı doğum yapınca kadar üzerinde taşır. Muska yazdırmanın devamında, yine türbe ve yatır ziyaretleri oldukça önemlidir. Serik Tahtacılarında, yeni evlenen çiftin bebek sahibi olabilmesi için yapılan uygulamalar, daha düğün esnasında başlar. Serik Tahtacılarında gelin yeni evinin kapısından henüz içeri girerken kucağına bir çocuk -bilhassa erkek çocuk- verilir. Tahtacılar göre, bu tılsım sayesinde yeni gelinin erkek çocuğu olacaktır. Ayrıca çocuğu olmayan gelinin kasığı düşmüş ise kasığı iş bilen bir ebe kadın tarafından yerine getirilir ve bundan sonra gelin gebe kalır (Mecek, 2014: 30-31).

Gelenekselliğin egemen olduğu bölgelerde genellikle erkeğe kusur bulunmamakla beraber, erkeğin de birtakım çarelere başvurduğu bilinmektedir. Erkekler için bu çarelerin başında tıbbi sağaltma gelmektedir. Doktor muayenesi ve tedavisinden sonra koca-karı ilaçlarına başvurma, oldukça yaygındır. Ayrıca pek yaygın olmamakla beraber, fındık-fıstık, balyağı, koç yumurtası gibi şeyler yemek de bu konuda örnek olarak verilebilir (Örnek, 2000: 134). Bu süreci sağlıklı bir şekilde atlatıp, hamilelik sürecine başlayan ebeveynler için geleneksel uygulamalar artarak devam eder. Bu süreçte merkezde anne olmak üzere, az da olsa erkek için de hayatında değişiklik yapacağı ya da anne adayı ile birlikte uygulayacakları pratikler olabilir. *Türk Akdeniz Dergisi* içerisinde edinilen doğum öncesi pratikleri iki başlık altında toplanabilir. Bu uygulamalara ilave olarak Antalya il genelinde halen uygulanmakta olan ya da bilinse de uygulamasından vazgeçilmiş olan bazı pratikler bulunur.

a. Hamilelik Süreci İle İlgili İnanışlar

Türk Akdeniz Dergisi’nde hamilelik sürecinde yapılması gereken herhangi bir geleneksel uygulama örneğiyle karşılaşmamıştır. Ancak, günümüzde Antalya il ve ilçelerinde hâlen uygulanan ve kısmen inanılan bazı geleneksel inanışlar ve pratikler şunlardır:

➤ Gazipaşa ilçesinde çocuk anne karnında iken, anneye büyükler tarafından çeşitli önerilerde bulunulur. Bu önerilerin ilerde çocuğun bütün kişiliğine, hareketlerine, davranışlarına etki edeceğine inanılır. Anneye hamilelik döneminde, ağır yük kaldırmaması, fazla iş yapmaması gerektiği söylenir. Karaciğer, karadut, dalak, çilek yememesi gerektiği, yediği takdirde çocuğun vücudunda lekelerin oluşacağına inanılır. Büyükler, anneye ayva yerse bebeğin güzel olacağını, özürlü insanlara, delilere, pasaklı olan çirkin insanlara bakarsa çocuğun da o insanlara benzeyeceğini söylerler. Bunun yerine bakımlı ve düzgün giyinen yakışıklı insanlara bakması gerektiğini tavsiye ederler. Bütün bu inançlardan ötürü, “Güzele bak çocuğun güzel olsun” deyiimi bölgede sıkça kullanılmaktadır (Uysal, 2009: 148-149).

➤ Hamile kadın, cenaze törenine götürülmez ve doğacak çocuğun balık ağızlı olmaması için gebe kadına balık yedirilmez (Mecek, 2014: 32).

➤ Kadın mübarek gecelerde kocasıyla birlikte yatarsa, çocuğun özürlü olarak dünyaya geleceğine inanılır.

➤ Hamile kadın, kem gözlü insanları gördüğünde nazar değmesin diye hemen yolunu değiştirir (Şimşek, 2013: 262).

- Hamile kadın saçını kesmez; saçını keserse, doğacak çocuğun ömrü kısa olur. Güle bakmaz; eğer bakarsa, çocuğun yüzünde gül oluşur (Taştan, 2015: 14).
- Hamile kadın tavşan eti yerse çocuğun gözünün açık olacağı inancından dolayı hamile kadına tavşan eti yedirmezler.
- Kadın aşerdiği şeyi mutlaka yemelidir. Eğer yemezse çocukta bir eksiklik veya bir yerinde leke olacağı inancı vardır (Çetin, 2017: 38).

b. Cinsiyet Belirleme İle İlgili İnanışlar

- Hamilelik esnasında kadının bedeni (vücudu) zayıf olursa doğacak çocuğun kız olacağı tahmin edilir.
- Hamile kadının sağ bacağı ağırır ve biraz şişerse doğacak çocuğun erkek olacağına inanılır (Kaya, 1937: 15-17).

*Türk Akdeniz Dergisi'*nde karşılaşılan bu örnekler dışında, Antalya il ve ilçelerinde anne karnındaki çocuğun cinsiyetini belirleme adına tespit edilen bazı geleneksel inanışlar şunlardır:

- Hamile kadının kalçası genişlemişse kızı olacağına, karnı sivrilmişse oğlu olacağına, hamile kadının yüzünde lekelenmeler çok belirgin olursa kız, lekelenme çok az veya hiç olmazsa erkek olacağına, aşerme kısa sürmüşse oğlu, uzun sürmüşse kızı olacağına, kadının canı ekşi istiyorsa kızı, tatlı istiyorsa oğlu olacağına inanılır.
- Hamile kadın bir eve misafir olarak davet edilir. Ev sahibi, hamile kadın eve gelmeden yan yana iki minder atar ve bu minderlerden birinin altına makas koyar. Eğer hamile kadın makas olan mindere oturacak olursa kızı olacağına, altı boş olan mindere oturursa oğlu olacağına inanılır.
- Kadın hamile iken, ocağa murt pürü (yaprağı) atılır. Eğer yapraklar çatırdayarak yanacak olursa doğacak olan çocuk kız; sessizce yanacak olursa doğacak olan çocuğun erkek olacağına inanılır (Uysal, 2008: 148-149, 187).
- Gebe kadın hızlı yürürse erkek; yavaş yürürse kız çocuğu doğacağına inanılır (Mecek, 2014: 33).
- Hamile kadın, çocuğun cinsiyetini belirlemek amacıyla çocuğa kıyafet dikmek için bir kumaş alır ve bu kumaşla yola çıkar. Yolda rastladığı ilk kişi kadınsa çocuğun kız olacağına, erkekse erkek olacağına inanılır.
- Çocuk, hamile kadının karnını tekmelerse doğacak çocuğun kız, kalça tarafını tekmelerse erkek olacağına inanılır.
- Kurban bayramında kesilen keçinin kafası kaynatılarak çenesi ayrılır ve alt çenesinde et kalırsa çocuğun erkek olacağına, et kalmazsa da kız olacağına inanılır.
- Erkek çocuğu olmayan kadının boynuna, en az üç erkek çocuk doğurmuş bir kadının donunun bağı, lastiği ya da ipi geçirilerek o kadının erkek çocuk doğuracağına inanılır
- Doğacak olan çocuğun kız mı erkek mi olduğunu anlamak amacıyla hamile kadından habersiz başına azıcık tuz ekilir. Daha sonra ise kadının elini ağzına mı yoksa burnuna mı götürceğini görmek için yakınında durularak kadın kontrol edilir. Eğer kadın elini ağzına götürürse doğacak çocuğun kız olacağına, burnuna götürürse de erkek olacağına inanılır. (Şimşek, 2013: 258-260).
- Korkuteli'nde hamilenin karnındaki çocuğun cinsiyetini anlamak için lale falına bakma yöntemi de uygulanmaktadır. İçi açılan lalenin rengi kırmızı çıkarsa çocuk kız, pembe çıkarsa erkek olacak şeklinde bir inanış vardır (Gönenç, 2011: 11).
- Hamile kadın tek diş sarımsak tükettiğinde, teninden sarımsak kokusu geliyorsa bebeğin cinsiyeti erkek, teninden sarımsak kokusu gelmiyorsa bebeğinin cinsiyeti kız olur.
- Anne adayı ekmeğin çıtır dış tarafını tüketmeyi arzu ediyorsa oğlu, hamur kısmını tüketmeyi istiyor ve seviyorsa kızı olur.

- Hamile bayanın elleri kuruyorsa bebek erkek, nemli ve yumuşak ise bebek kızdır.
- Hamilelik döneminde hamile kadının ayakları ve dizleri hep üşüyorsa bebeğin cinsiyetinin erkek olduğu düşünülür.
- Anne adayının güneş ışığına çıktığında saçları kızıl rengini alıyorsa bebeğin cinsiyeti kızdır.
- Hamile kadına elini göster dediğimizde, avuç içini bize döndürüp gösterirse kızı, elinin ter yüzünü gösterirse oğlu olacak demektir.
- Anne karnında tüylenme varsa bebek erkektir (Baysal, 2019:70-71).

2. Doğum Sırasında Uygulanan Ritüeller

Bu aşamaya kadar açıklamaya çalışılan ve örnekleriyle detaylandırılan süreç, doğum öncesiyle ilgiliydi. Doğum denen biyolojik olayın gerçekleştiği bu aşama çok önemlidir; bu nedenle de çevresinde doğumu kolaylaştıracak, çabuklaştıracak birtakım uygulamaların kümelendiği görülmektedir. Çocuk isteginden başlayıp, aşırma ve gebelik aşamalarından geçip yeni bir canlının ortaya çıkacağı bu noktaya varma, yani doğurma eylemi, geçiş dönemlerinden birincisi olan doğumun en dramatik noktasıdır (Örnek, 2000: 140). Doğum aşaması ile ilgili inanış ve pratiklerden, *Türk Akdeniz Dergisi'*nde bulunan üç örnek olup; bu örnekler günümüzde farklı varyantlarıyla karşımıza çıkmaktadır.

- Doğumu kolaylaştırmak için bacaya silah sıkılır, evde bulunan dolu silahlar boşaltılır.
- Hamile kadın, kilitli odaların ve sandıkların kilitlerini açar.
- Kocasının avucundan su içirilir ve odada bulunan bakire kızların yakalarından birer parça yırtarlar (Kaya, 1937: 15-17).

*Türk Akdeniz Dergisi'*nde karşılaşılan bu örnekler dışında, Antalya il ve ilçelerinde doğum sırasında karşılaşılan bazı geleneksel ritüeller ve inanışlar şunlardır:

- Köylerde ebeler diplomalı değil, çekirdekten yetişen ve her şeyi pratikten öğrenen kişilerdir. Bu ebelere göre doğum, dokuz ay, dokuz gün, dokuz saatte gerçekleşir. Kadın ilk doğum sancısına tutulduğu zaman, yedi kişiden daha az kişiye söylerse, daha kolay doğum yapacağına inanılır.
- Hamile olup da doğum yapamayan kadın, kocasının sağ ayakkabısından üç kere su içerse ve ergenlik çağına girmiş bir genç kızın yakasını yırtarsa, kadının kocası silah atıp, evin damındaki yuvağı (*Toprak sıkıştırmaya yarayan, silindir biçimindeki büyük taş*) dikerse, çocuğun daha kolay olacağına inanılır (Uysal, 2008: 187).
- Kaynanasının elinden gebe kadına su içirilir.
- Doğumu “ebe kadın” yaptırıyorsa, hamile kadının karnı “el benim değil, Eşe-Fatma anamızın eli” diyerek ovulur (Mecek, 2014: 33).
- Bebeğin beşiğine, kötü ruhları uzaklaştırması amacıyla soğan, makas, ayna, sarımsak ve bıçak koyulur.
- Doğumun olacağı yere çocuk sahibi olamamış kadınlar ve çocuğu ölmüş kadınlar alınmaz. Eğer o kadınlar içeri alınırsa kadının düşük yapacağına inanılır.
- Doğumu yaptıracak olan yaşlı kadın/ebe ağzına su alarak ara sıra kadının üzerine fışkırttığında doğumun kolay ve hızlı olacağına inanılır.
- Doğum kolay geçsin diye kadın su üzerinden geçirilir.
- Hamile kadın doğum esnasında seccadenin üzerine yatırılır ve doğum böyle yaptırılır. Doğum seccadenin üzerinde yaptırıldığından dolayı kolay olacağına inanılır (Şimşek, 2013: 263-264).
- Doğum yapan kadın doğum sırasında saçlarıyla yüzündeki teri siler. Böylelikle hamileliğinde oluşan çilleri kaybolur.
- Doğumdan önce kadın ılık suyla yıkanır. Bu doğumunu kolaylaştırır (Taştan, 2015: 15).

- Korkuteli'nin bazı köylerinde doğumu kolaylaştırmak için evde kapalı olan tabak ve tencerelerin kapakları açılır, yine evde kapalı olan kapılar ve buna benzer eşyaların kapakları açılır (Gönenç, 2011: 13).
- Doğum yapacak gebe kadına sancısını azaltması adına nane ve kekik suyu içirilir (Baysal, 2019: 71).
- Doğum sancısı başladığında yapılan uygulamalardan biri doğum yapacak kadını keçi derisiyle sarmaktır. Derinin içinde bir süre bekletildikten sonra doğum yaptırılırsa o doğumun kolay geçeceğine inanılır.
- Kadının saçları örgülü ise örgü çözülür. Bu, doğumun da o örgü gibi bir anda çözülüp kolay olacağı inancındandır (Çetin, 2017: 39).

3. Doğum Sonrasında Uygulanan Ritüeller

Doğum gerçekleşikten sonra yapılması gereken ilk iş anne ile çocuğu birbirine bağlayan ve *plamenta*, *eş*, *son*, *etene*, *eten*, gibi adlar verilen göbek bağıni kesmektir. Çocuğun *eşi* çocuktan bir parça, hatta çocuğun kendisi olarak görülür (Yeşil, 2014a: 86). Antalya'nın Gazipaşa ilçesinde *plamenta* için genel olarak Yeşil'in ifade ettiği kavramların hepsi tam olarak bilinse de bunlara ek olarak *eşene* kavramı en yaygın kullanım olarak dikkat çekmektedir. *Plamenta*, doğumdan sonra genellikle temiz bir beze sarılarak, bir yere gömülür. Ancak burasının belirli, öteden beri bilinen yerler olması gerekmektedir. Tıpkı göbek bağında olduğu gibi *eş*'in gömülmesinde de aynı analogik düşünce egemendir ve *eş* le çocuk arasında yazgısal ve büyüsel bir birliğin yaygınlığı kendini göstermektedir (Örnek, 2000: 134). Çocuğun göbek bağıının kesilmesi ile alakalı olarak, *Türk Akdeniz Dergisi*'nde verilen bir örnekte, çocuğun ileride sesinin güzel olmasıyla göbek bağı arasında bağlantı kurulmuştur. Buna göre, ileride güzel sesli olması istenen bebeklerin, göbek bağlarının biraz uzun kesilmesi gerektiği ifade edilmektedir (Kaya, 1937: 15-17).

Çocuğu anneden fiziki anlamda, tam olarak ayırdıktan sonra artık yapılması gereken, doğan çocuğun dünya ihtiyaçlarına göre bakımını başlatmaktır. Bu konu ile alakalı olarak da geleneksel anlamda bazı inanışlar bulunmaktadır ki çocuğa doğar doğmaz anne memesi verilmez ve en az üç vakit ezanın geçmesi beklenir. Bu aşamada çocuğa sadece şekerli, ılık su verilir. Bu konuyu ele alan Acıpayamlı, (1974:66) aynı ifadelerle konuya temas etmiştir: Çocuğa, doğumdan sonra üç ezan geçmedikçe meme verilmez. Bu müddet doluncaya kadar, çocuğun ağzına kahve kaşığı ile şekerli su akıtılır. Çocuğa ilk defa meme verilirken bir hafız çağırılır. Hafız çocuğun ağzına ve anasının memesine Kuran okur. Eğer hafız bulunmazsa, Kuran'ı orada bulunan kadınlar okur. Her sayfa başında, bir kadın parmağını şekere batırarak çocuğun ağzına sürer. Böylece çocuğun sevimli ve terbiyeli olması sağlanmak istenir. Doğum yapan annenin karnı ince, uzun bir bezle sarılır ve sıkıca bağlanır. Tereyağı ve bal karıştırılarak kavrulur ve anneye yedirilir. Buradaki amaç, hasta olan annenin kısa sürede ayağa kalkmasını sağlamaktır. Ayrıca annenin sütünün çoğalması için komposto ve şekerli gıdalar verilir ve ılık su içmesi önerilir. Bunun yanında bebeğe gaz sancısı olmaması için anneye, baklagillerden (*nohut*, *kuru fasulye*, *mercimek*) yapılan yemekleri yememesi söylenir (Uysal, 2008: 149).

Çocuk doğduktan sonra yapılacak ilk uygulamalardan birisi de bebeği tuzlamaktır. Tuzlama işini genellikle aile büyükleri yapar ve doğan çocuk, güzelce ılık su ile yıkandıktan sonra kurulanmadan bir bezin üzerine koyulur ve bütün vücuduna tuz serpilir. Bu esnada çocuğun ağzına şeker veya bal sürülür. Tuzlama işlemi bittikten sonra çocuk aynı bezin içine sarılarak, bir saat kadar bekletilir ve daha sonra yıkanarak giydirilir. Buradaki amaç, çocuğun ilerleyen yaşlarda çeşitli cilt hastalıklarına yakalanmasını önlemek ve vücutta koku oluşmamasını sağlamaktır. Aynı uygulama, Serik Tahtacıları arasında tuzla birlikte bal ve sütün eklenmesiyle yapılır. Yani tuzlanan çocuğa, tuzun üzerinden bal ve süt de sürülür ve yaklaşık iki saat boyunca bu şekilde bekletildikten sonra yıkanır.

Amaç, yukarıda ifade edildiği gibi çocuğun büyüyünce teninin pis kokmasını engellemektir. Süt ve balla karıştırıp sürmenin mantığında ise tuzun çocuğun ciğerlerini yakmasını önlemek ve ileride tatlı dilli olması amacı yatmaktadır (Mecek, 2014: 34; Ak, 2017a: 402; Ak, 2017b: 313).

Çocuğun bir hafta, on gün içerisinde göbeği düşer. Çocuğun düşen bu göbek bağında, eş ile ilgili anlayışın aynısı hâkimdir. Düşen bu parça nereye konulursa, çocuğun ileriki yaşamında onunla ilgili işlerle meşgul olacağına inanılır. Örneğin, ileride okumuş tahsil görmüş bir insan olması isteniyorsa; çocuğun göbeği okul bahçesine gömülür. Çocuğun ileride dindar bir kişi olması isteniyorsa, göbeği cami duvarına konur. Göbek bağının toprağa gömülmesi ile çocuğun ayaklarının doğumdan sonra toprağa bastırılması arasında bir bağlantı olduğunu belirten Şimşek, (2013: 267) Manavgat yöresinde, bu uygulamaların *topraktan geldi, toprağa geri dönecek* anlayışından kaynaklandığını ifade etmektedir. Çetin (2017: 42) ise Gömbe Yörükleri arasında, düşen göbek bağının eve yakın bir yere gömüldüğünü; bunun sebebinin Yörüklerin çocuklarının kendilerinden fazla uzaklaşmasını istemediklerinden kaynaklandığını ifade etmektedir. Bu nedenle genellikle çocukların düşen göbek bağları, eve en yakın cami avlusuna gömülmektedir.

*Türk Akdeniz Dergisi'*nde bebeğin tuzlanması ve eş düşmesi ya da göbek bağı ile ilgili herhangi bir geleneksel uygulama örneğiyle karşılaşılmamıştır. Ancak çocuğun ilk yıkandığı aşama alakalı olarak, yeni doğan çocuğun, çabuk büyümesi için yıkanırken bir defa bacakları yukarıya gelecek şekilde döndürüldüğü ifade edilmiştir (Kaya, 1937: 15-17). Yukarıda verilen geleneksel pratikler, büyük oranda günümüzde uygulanmaya devam etmektedir. Özellikle göbek bağı gömme üzerine var olan inanışlar, canlı bir şekilde devam ettirilmekte ve insanlar tarafından bu faaliyete karşı olan inanç sürmektedir. Bebeğin tuzlanması hadisesi, eski dönemlerde olduğu gibi ev doğumlarının neredeyse bitme noktasına gelmesinden kaynaklı ve hastanelerde böyle bir ortamın bulunmamasından dolayı, ilk etapta yapılmasa da annenin ayağa kalkıp eve dönmesinin ardından, evde aile büyükleri tarafından büyük oranda gerçekleştirilmektedir. Çok nadiren de olsa, özellikle köy evlerinde yapılan doğumlarda bu pratiklerin hepsi halen canlı bir şekilde uygulanmaktadır.

a. Ad Verme İle İlgili İnanışlar

Dilimizde, *ad verme*, *ad koyma*, *ad takma* şekillerinde adlandırılan folklor olayı, aslında tüm insanlığın ortak malıdır. Yeryüzünde ad verme olgusundan yoksun bir tek topluluk ve toplumu görmek mümkün değildir. Doğada bulunan canlı, cansız bütün nesnelerin mutlaka bir adı vardır. Her toplumun, yapı ve anlayışına göre, kendine has bir ad verme ritüeli bulunmaktadır. Bu kavram üzerinde oluşan yapı ve anlayış farkı, beraberinde birçok geleneksel faaliyetin de oluşmasına vesile olan büyük bir folklor olayı durumuna dönüşmüştür (Acıpayamlı, 1992: 1). Ad kullanımı her toplumda olduğu gibi Türk toplumunda da sosyal, kültürel ve hukuki bir işleve sahiptir. Kişilere bir taraftan kimlik kazandıran öte yandan toplumun diğer üyeleriyle çeşitli sosyal ve kültürel ilişkileri sürdürme imkânı sağlayan ad kullanımı, bireylere hukuki ve sosyal bir statü de kazandırmaktadır. Bu durum, gerek kişiler arası ilişkilerde gerekse kişiler ile kamu arasındaki ilişkilerde teşhis ve tanımlamayı sağlamakta; toplum hayatında doğabilecek anlaşmazlık ve karışıklıkları önlenmektedir (Calp, 2014: 28). Geleneksel kesimde yeni doğan bir çocuğa ad konması genellikle dinsel nitelikli bir törenle olur. Giderek etki gücünü yitirmekle beraber, dinsel niteliğin yine de çoğu yerde etkinliğini sürdürdüğünü görüyoruz. Çocuğa ad koyma, sıradan bir olay olmadığı için, bu iş küçük çapta da olsa, kutlanarak ve kutsanarak yerine getirilir. Daha önce sapanmış olan ad, ad koyma amacıyla düzenlenen toplantı sırasında çocuğa verilir. Bu amaçla çağrılan hoca, müftü ya da dinseliliğiyle tanına saygın kişi ezan okur ve çocuğun kulağına adını üç kez söyleyerek "hayırlı, uğurlu" olmasını diler; hazırlanan yemekler yenir; havlu, para, şeker vb. hediyeler verilir. Kimi yerlerde, ad verilmesiyle ilgili olarak mevlit okutulduğu da olur (Örnek, 2000: 149).

*Türk Akdeniz Dergisi'*nde çocuklara ad verme ile ilgili olarak üç farklı geleneksel uygulama dikkat çekmektedir. Bu uygulamalardan birisi ad verme töreni, birisi temenni ya da istekle alakalı olup; diğeri çocuğa verilen ismin değiştirilmesi ile alakalıdır:

- Çocuğun adı koyulurken bir kurban kesilir, kadınlar çağrılıp yemek verilir, bu davete gelenler, çocuk için çamaşır getirirler.
- Doğan çocukları yaşamayan aileler, yeni doğan çocuklarının yaşamasını temenni için adını, Durmuş, Durdu, Dursun, Yaşar, Baki, koyarlar.
- Çocuk, zayıf ve hastalıklı büyümeye başlarsa, “-Bu isim ona yaramadı!” diyerek, ismi değiştirilir (Kaya, 1937: 15-17).

Antalya coğrafyasında, *Türk Akdeniz Dergisi'*nde verilen pratiklere birçok yerde uyulsa da bunların dışında birçok uygulama yine dikkat çekmektedir. Buna göre, Antalya il ve ilçelerinde çocuklara isim verme konusunda uygulanan geleneksel ritüelleri şu şekilde sıralayabiliriz:

- Serik Tahtacılarında, çocuğun adı doğumdan hemen sonra verilmektedir. Eğer, ailenin en büyük kişilerinin ya da anne-babanın doğumdan önce diledikleri ve kararlaştırdıkları bir isim varsa doğan çocuğa o isim verilmektedir. Eskiden, dedenin Tahtacı toplumu üzerinde daha etkin olduğu dönemlerde, çocuğun adını dedeler vermekteydi. Tahtacılar, dini nedenlere bağladıkları sebeplerle çocuklarına isim olarak ilk üç halifenin isimleri olan Bekir, Ömer ve Osman'ı asla koymazlar (Mecek, 2014: 37).
- Manavgat İlçesi'nde çocuğun adı genellikle yedinci gün verilmektedir. Eğer haftası geçer ve çocuğun ismi hala koyulmamışsa, geleceği iyiye yorulmaz.
- Çocuğa verilecek adın, Kuran-ı Kerim'de geçmesine dikkat edilir.
- Çocuğa ad veren kişiye, çocuktan gelmiş gibi bir hediye verilir ve böylece çocuğun daha uzun yaşayacağına inanılır.
- Çocuğun adını aldığına çekeceğine inanılmaktadır ve bundan dolayı da çocuğa, sıkıntılı kişilerin adının verilmemesine özen gösterilmektedir (Şimşek, 2013: 285-286).
- Korkuteli İlçesi'nde çocuğa verilen ismin çocuğun karakterini etkileyeceğine inanılmaktadır. Bu yüzden çocuklara kötü anlam taşıyan isimler vermez. Bölgede genellikle çocuklara aile büyüklerinin isimleri verilmektedir (Gönenç, 2011: 16).
- Hayta Yörükleri arasında yeni doğan çocuğa, ön isim (göbek ismi) verme ritüeli yaşamaktadır. “Anasından ayrılan bebeğin göbek bağı kesilirken konan ön isme göbek adı denilmiştir.” Bu ön isim; kişinin öteki dünyada bu isimle çağrılacağı inancına dayanır (Baysal, 2019: 74).

Günümüzde Antalya il ve ilçelerinde ortak görülen isim verme şekli, hoca tarafından çocuğun önce sağ kulağına sonra da sol kulağına ezan okunup üç kere çocuğa konulacak adın söylenmesiyle gerçekleşmektedir. Çocuğun kulağına ezan okuyarak adı konulmazsa mahşer gününde çocuğun sıkıntı çekeceğine, adının söylenmeyeceğine inanılır.

b. Lohusalık ve Kırkı Çıkma İle İlgili İnanışlar

Türk halk kültürü içerisinde yeni doğum yapmış olan kadına *lohusa* adı verilir ve bu süreç kırk gün boyunca devam eder. S. Veyis Örnek, (2000:143) bu dönem için kültürel farklılıklara göre, *loğsa*, *doğazkesen*, *emzikli*, *nevse*, gibi isimlerin verildiğini ifade etmiştir. Antalya Yöresi'nde genel olarak *lohusa kadın* ifadesi herkes tarafından bilinse de insanlar yöresel söyleyiş olarak *kırklı kadın* ifadesini tercih etmektedirler. Bu süreci tıbbi olarak açıklayan Çevik ve Alan, (2020:16) doğumdan sonraki ilk 24 saatten sonra başlayıp, 7-10. güne kadar devam eden dönem *erken postpartum evre* ve bundan sonraki 6-8

haftalık süreci ise *geç postpartum evre* olarak tanımlanmaktadır. Postpartum dönemde kadınlar, fizyolojik ve psikolojik değişimler yaşamaktadır. Bu değişimler, kadının yaşam kalitesini ve dolayısıyla da sağlığını etkilemektedir. Bu dönemlerin sağlıklı geçirilmesi, sonraki dönemlerin de sağlıklı devam etmesine olanak sağlamaktadır. Kısacası doğum yapan kadının her anlamda kendisini savunmasız hissettiği bu süreç, bütün aile bireylerinin ortaklaşa dayanışma ve anlayış içerisinde geçirmesi gereken bir dönem olarak karşımıza çıkmaktadır. Temizlik bu dönemde en dikkat edilmesi gereken konuların başında gelir; çünkü özellikle bu dönemde lohusa kadında görülecek olan ve halk arasında *albasması* olarak bilinen hastalık, lohusa olan anneyi daha da güçsüz ve bitkin kılmaktadır. *Albasması* hastalığını, Türk dünyası kültür coğrafyasının hemen her yerinde rastlanabilen bir kötü ruh olarak değerlendiren İnan, *Alkarısı* ve *albastı* hastalığı olarak ifade edilen bu ruhun, lohusa kadınlara musallat olduğunu ve yalnız kalan lohusanın yanına, peri kızlarının gelerek onun ciğerini alıp götürdüklerini ve böylelikle lohusayı al bastığını ifade etmektedir. İnan'ın (1986: 171) aktarımına göre, Türk hurafelerinde lohusanın ciğerini alıp götüreren albastı, bu ciğeri bir suya bırakırsa, lohusanın öleceğini belirtmektedir. *Alkarısı*, tüfek sesinden, ocaklı adamlardan, demirden ve kırmızı renkten korkar. Bunun içindir ki lohusa yatakta iken başına beyaz yaşmak ve kırmızı tül bağlarlar. Kırmızı altın takarlar ve hediye olarak kırmızı şeker götürürler. Lohusayla çocuğunun, doğumdan sonraki kırk gün içerisinde hastalanmalarına ve hastalıklara halkımız, *kırk basması*, *kırk düşmesi*, *kırk karışması*, *lohusa basması* gibi isimler de vermektedir (Örnek, 2000: 146). Bu yaklaşımdan hareketle, toplumda var olan *albasması* ve *kırk basması* terimleri Antalya yöresinde aynı anlamlarla karşılanmaktadır.

*Türk Akdeniz Dergisi'*nde lohusalık süreci ile ilgili olarak üç farklı geleneksel uygulama bulunmaktadır:

- Lohusanın başına al bağlarlar.
 - Lohusayı görmeye gelenler, ya pelize (nişasta ve pekmez karışımı tatlı) ya da yaşmak (giyilecek bir kıyafet) getirirler.
 - İki lohusa kadın karşılaşırsa, kırk düşmemesi için birbirlerine para ve iğne verirler. (Kırk Düşmesi: İki çocuktan birinin zayıf ve hastalıklı olması) (Kaya, 1937: 15-17).
- Bu uygulamalar, halen Antalya coğrafyasının büyük bir bölümünde uygulanan pratikler arasındadır. Bunların dışında, Antalya il ve ilçelerinde lohusalık süreci ile ilgili olarak uygulanan ya da anlatılan pratiklerden bazıları şunlardır:
- Gazipaşa'da bu dönemde, çeşitli lohusa hastalıklarına karşı tedbir olarak, hem anneye hem bebeğe kırmızı yazma örtülür. Anneye, zorunlu olmadığı takdirde kırk gün evden dışarı çıkmaması tembih edilir. Çocuğun sarılık hastalığına yakalanmaması için de üzeri sarı yazma ile örtülür (Uysal, 2008: 149).
 - Serik Tahtacıları arasında kırklı kadının ve çocuğun yastığının altına demir parçası ya da makas konulur. Kırklı kadın ve çocuğun bulunduğu evden dışarıya ateş, un ve tuz verilmez (Mecek, 2014: 35).
 - Manavgat'ta lohusa kadına, hasta olup daha da kötüleşmesin diye üç gün boyunca su içirilmez, ekme yedirilmez.
 - Lohusa kadın kırkının karışmaması için kırk gün boyunca evden dışarı çıkartılmaz. Eğer çıkmak mecburiyetinde kalırsa da, kadının başına ve alnuna kömür sürülür öyle çıkartılır.
 - Lohusa kadını ziyarete gidenler yemek götürmez. Onun yerine un ve tuz götürürler.
 - Lohusa kadın ve çocuk aynı oda içerisinde bulunur, bu odaya süpürge, Kur'an, Enam, soğan, sarımsak, nazarlık, yumurta ve mavi göz asılır.
 - Lohusa kadının yatağına ve çocuğun beşiğine ayna takılır (Şimşek, 2013: 268-269).

➤ Lohusa kadın, kıyafetinin üzerine çengel iğne takar (Taştan, 2015: 17).

➤ Gündoğmuş'ta lohusa kadın yalnızken uyutulmaz. Yanında kocası yoksa mutlaka aileden birinin bulunması şarttır. Halk, lohusa olan bir kadının mezarının 40 gün açık olarak beklediğine inanmaktadır (Demirel, 2014: 100).

➤ Gömbe Yörüklerinde bebek kırklı iken başka bir eve giderse o evden bebeğe yumurta gibi yuvarlak yüzü ve beyaz olsun diye yumurta verilir (Çetin, 2017: 49).

Antalya'da yukarıda ifade edilen geleneksel kültür uygulamaları kırk gün boyunca devam eder ve *kırkı çıkmak* tabiri ile son bulur. *Kırkı çıkma* olayı hem bebek hem de lohusa kadın için geçerli olan bir ifadedir. Lohusa ve çocuk, kırk gün sonra *albasması* tehlikesiyle karşılaşmamaları için kırklama adı verilen bir halk pratiğine tabi tutulurlar. Kırklanan lohusa ile çocuk, lohusalık devrinin icap ettirdiği yasaklara uymak zorunda değillerdir. Çevrelerinde bulunanlarla serbestçe temas edebilirler (Acıpayamlı, 1974: 94). *Kırklanmak* deyiimi ile *kırkı çıkma* deyiimi, büyük çoğunlukta aynı anlamda kullanılmakta ve bu inanç, uygulanan ritüelin tezahürüdür (Yeşil, 2014a: 107). Gazipaşa İlçesi'nde kırkı çıkan bebek ve lohusa, diğer günlerden daha farklı bir şekilde banyo yaptırılır. Kırk tane küçük taş parçası bebeğin ve lohusanın yıkanacağı suyun içine atılır ve büyük bir kazanda ısıtılır. Bu su ile önce bebek, daha sonra bebeğin çamaşırları ve en son da anne yıkanır. Böylelikle temizlenmiş; yani kırklanmış olurlar (Uysal, 2008: 150). Serik Tahtacılarında kırklama, bir tören eşliğinde yapılır. Yapılacak olan tören, komşu ve akraba kadınlara önceden haber edilir. Ayrıca, bu tören için koyun ya da keçi kesilir, kesilen hayvanın etiyle yemekler hazırlanır. Kırklama töreni için önceden toplanan kırk tane taş temiz bir tabağın içine konulur. Yine temiz bir kaşıkla bu tabağın içine kırk kaşık su damlatılır. Tabağın içindeki su dua ve salavatlarla çocuğun ve annenin üzerine dökülür. Ardından çocuk iyice yıkanır. Temiz elbiseleri giydirilir. Evli ve musahipli bir kadın, o yoksa törende hazır bulunanların en yaşlısı kadın bir ucundan, diğer bir kadın öbür ucundan tutmak suretiyle çocuk battaniyenin içinde "Ya Allah! Ya Muhammed! Ya Ali!" denilerek ve salavat getirilerek üç kez yuvarlanıp sallanır. Daha sonra, anne de yıkanır ve temiz elbiselerini giyer. Çocuk sahibi olamayan kadınların uygulamalarından bahsettiğimiz bölümde de belirtildiği üzere, kırklanan bebeği kucağına ilk alan kadının gebe kalacağına inanılır. Törenin sonunda herkes sofraya oturur ve hazırlanan diğer yemekler ile kurbanın eti yenilir. Böylece kırklama töreni sona ermiş olur (Mecek, 2014: 35-36). Manavgat'ta ise suyun içine atılan kırk taşın hepsine üç Fatıha, bir İhlâs suresi okunur. Anne ve çocuğunun yıkanacağı suyun içerisine, kırk tane buğday atılır. (Şimşek, 2013: 277-278). Gömbe Yörüklerinde kırklama iki aşamalı olarak uygulanır. İlk uygulama bebek yirmi günlükken yapılır ve buna *yirmi kırkı* adı verilir. Burada sağlam bir yumurta tepesinden kırılır. İçindeki sıvı yumurta boşaltılır. Yumurta kabuğu bardak gibi ölçü olarak kullanılır. Banyodan sonra bebek ve annesinin başına su dökülürken delikli bir kaba yirmi tane taş koyulur. Bu taşlar yerden toplanmaz. Büyük bir kayadan kırılarak elde edilir. Bunun sebebi yerdeki taşın kirli olmasıdır. Kayadan kırılan taşın daha temiz olduğu düşünülmektedir. Daha sonra ölçü olarak kullanılan yumurta kabuğuna yirmi kere su koyulur ve bu su, kadın ve çocuğun başından dökülür. Uygulamanın ikinci aşaması kırkıncı günde yapılır. Yine sağlam bir kayadan kırk taş kırılır ve yine yumurta kabuğu ölçü olarak kullanılır. Kırkıncı gün olduğundan yumurta kırk kez doldurulup anne ve bebeğin başından dökülür. Kırk banyosundan artan su, ayak basılmayacak bir yere dökülür. Çocuğun ömrü uzun ve sağlıklı olsun diye özellikle yeşil bir ağacın dibi tercih edilir (Çetin, 2017: 54).

Türk Akdeniz Dergisi içerisinde *kırklama* ya da *kırkı çıkma*, *kırklı olma* ifadeleriyle ilgili herhangi bir pratiğe rastlanmamıştır. Ancak, altı aylık süreyi ifade eden ve *kırkı çıkma* gibi, dönüm noktası olarak düşünülebilecek bir zaman sınırı belirtilerek, bu konu hakkında iki örneğe yer verilmiştir. Buna göre;

➤ Altı aylık kız çocuklarının ellerine kına yakılır. Bu kınaya, Altı Ay Kınası adı verilir. Bu münasebetle, altı ayını dolduran kız çocukları için bir eğlence tertip edilir ve çocuğa kına yakıldıktan sonra, gelen misafirler çocuğun avuçlarına para koyarlar.

➤ Çocuk altı aylık oluncaya kadar tırnakları kesilmez. İlk tırnağının kesileceği gün çocuğun eli, babasının kesesine üç defa sokulur. Baba, o gün kesesine altın, gümüş ya da para koyar. Çocuğun, elini her soktuğunda almış olduğu para ile yemişler alınır ve komşulara dağıtılır. Bu yapılmazsa, çocuğun büyüyünce hırsız olacağına inanılır (Kaya, 1937: 15-17).

Törenselle anlamda değerlendirebileceğimiz bu iki uygulama, mantık olarak çocuğun belli bir olgunluğa erişmesini ifade etmesiyle *kırkı çıkma* ya da *kırklı olma* anlayışından farklı bir yaklaşım değildir. Birinci maddede yer alan ve kız çocukları üzerine uygulanan pratiğin, günümüzde herhangi bir uygulama örneğine rastlanmadı. Ancak, tırnak ve saç kesme ile alakalı tertip edilen törenler ve zaman, kısmen değişikliklere uğrayarak bazı yörelerde şu örnekleri karşımıza çıkarmıştır:

➤ Yeni doğan çocuğun, bir yaşına gelmeden saç kesilirse; o çocuğun uğursuz olacağına inanılır; tırnakları, bir yaşına gelmeden kesilirse; o çocuğun hırsız olacağına inanılır (Uysal, 2008: 187).

➤ Çocuğun kesilen ilk saç yakılmaz, çöpe ve dışarı atılmaz. Bunlar yapılırsa çocuğa uğursuzluk geleceğine inanılır. Kesilen ilk saç, baca deliğine saklanır. Saklanan bu saçlar yedi yıl orada durduktan sonra istenilen yere atılır.

➤ Çocuğun tırnağını kesen kişinin yaptığı işe göre ilerde o mesleği seçeceği düşünülür. Okumuş birisi keserse okuyacağına, çiftçi keserse çiftçi olacağına, çoban keserse hayvancı olacağına, ağzı dualı biri keserse inançlı biri olacağına inanılır (Şimşek, 2013: 298).

➤ Çocuğun tırnağı, çocuk altı aylık olana kadar kesilmez. Altıncı ayından sonra tırnakları kesilen çocuğun eli babasının elbisesinin cebine sokulur. Çocuğun buradan alacağı para ileriki yıllarda ona uğur getirmesi içindir. Alınan o paranın uğurlu olacağına inanılmaktadır (Gönenç, 2011: 18).

➤ Çalışma yapılan yöre köylerinde yaşayan Hayta Yörükleri; çocuklarının kesilen ilk tırnaklarını beze sarıp evin önündeki ağaç dibine gömerler. Bunun nedeni ise çocuğun bir parçasının eve bağlı kalmasını sağladığı düşünülmektedir. Çocuğun ilk saç kesildiği zaman, kesilen saç hatıra olarak annesinin çeyiz sandığında saklanır. Köy berberleri; çocuğun ilk tıraşında babadan bahşiş alırlar (Baysal, 2019: 77).

c. Diş Çıkması İle İlgili İnanışlar

Çocuğun biyolojik gelişmesinin belirtilerinden birisi olan diş çıkarma, halkımızca genellikle bir törenle kutlanır. Bu törenin temelinde değişik görüşler yatmaktadır. Bu görüşler içerisinde çocuğun beslenmesiyle ilgili olanlar dikkati çekmektedir. Yiyeyeğin ezilmesinde, parçalanmasında ve öğütülmesinde birinci dereceden rolü olan dişin ortaya çıkışı nedeniyle düzenlenen bu tören -eğlencede yiyeyeği kutsama, çocuğun rızkını artırma, bereketi çoğaltma gibi dileklerin yanı sıra çocuğun dişinin sağlam olması isteği de yer almaktadır. Değişik bölgelerde değişik adlarla anılan bu tören -eğlencenin halk arasındaki yaygın *diş hediği*'dir (Örnek, 2000: 162-163). Antalya ve ilçelerinde *diş hediği* yerine, Gazipaşa'da, *dişleme*, *dirice*, *diş hediği* (Uysal, 2008: 150), Serik'te *diş dirgiti*, *diş hediği*, *diş buğdayı* (Mecek, 2014: 38), Manavgat'ta, *diş göllesi*, *diş hediği*, *diş buğdayı* (Şimşek, 2013: 289), Korkuteli'nde *diş köllesi* (Gönenç, 2011: 18), Hayta Yörüklerinde, *diş aş*, *diş bulguru*, *diş buğdayı*, *diş hediği* (Baysal, 2019: 74), Gümbe Yörüklerinde, *diş köllesi* (Çetin, 2017: 55), Gündoğmuş'ta, *diş kartması*, *diş göllesi* (Demirel, 2014: 101), *Türk Akdeniz Dergisi*'nde Antalya'da *dilgit* (Kaya, 1937: 15-17), terimleri kullanılmaktadır. Buna bağlı olarak, *Türk Akdeniz Dergisi* içerisinde çocuklarda diş çıkması ile ilgili yapılan uygulamalar ve inanmalar şöyledir:

➤ Çocuğun diş geç çıkarsa, kökleri sağlam olur.

➤ Çocuğun ilk dişini ilk defa gören kimse, onun gömleğini göğsünden tutarak, boydan boya yırtar ve ona bir kat çamaşır alır.

➤ Çocuğun dişi çıktığı zaman, annesi tarafından buğday ve mısır kaynatılarak komşu kadınlar davet edilir. Davete katılan kadınlar, çocuğa biraz para verirler. (Davete gelen misafirlere ikram edilen buğday ve mısıra dilgit adı verilir) (Kaya, 1937: 15-17).

Diş çıkması ile ilgili *Türk Akdeniz Dergisi* içerisinde yer verilen pratiklerin tamamı günümüzde de uygulanmaktadır. Bu uygulama ve pratikler dışında, Antalya merkez ve ilçelerinde günümüzde halen uygulanmakta olan diğer pratikler şunlardır:

➤ Bakla, nohut, buğday, mısır karıştırılarak büyükçe bir kazanda pişirilir ve komşulara dağıtılır. Komşular da dişlemenin götürüldüğü kaba çeşitli hediyeler koyarak bebeği ziyarete gelirler ve bebeğin dişlerinin sağlıklı olması için dua ederler.

➤ Çocuğun ilk dişi üstten çıkarsa hayırsız bir evlat olacağına inanılır (Uysal, 2008: 150-187).

➤ Çocuğun dişinin çıktığını gören ilk kişi, çocuğa tam bir altın alır. Çocuğun dişinin çıktığını annesinin gördüğü sayılmaz. Anne dışında birisi ilk gören olarak kabul edilir.

➤ Çocuğun *göllesi* yapılıp davetlilerle beraber yendikten sonra, kalan gölle, çocuğun başına dökülür. Daha sonra bu buğdaylar tavuklara dökülür. Tavukların buğdayları yiyiş hızlarına göre çocuğun dişinin hızlı ya da yavaş çıkacağına inanılır.

➤ Gölle merasiminde çocuğun önüne makas, kalem, iğne, ayna, Kur'an konulur. Çocuk, bunlardan hangisini seçerse o mesleği yapacağına inanılır (Şimşek, 2013: 289-290).

➤ Korkuteli'nde *kölle* hazırlandıktan sonra köyün bayanları bir araya gelip hazırlanan kölleği yerler. Bu arada dişi çıkmakta olan çocuk toplantı yerine getirilir, çocuğun üstüne kırmızı bir tül bent örtülür. O güne kadar hiç dişi ağrımamış birisi yapılan bu köleden ağzına alıp çiğneyerek çocuğun üstüne döker. Bu işlem yapılırken orada bulunan bir bayan tarafından da dua okunur peşinden tören sona erer (Gönenç, 2011: 18).

➤ Gömbe Yörüklerinde bebeğin dişi çıktığında dişi ilk gören kişi hediye alır. Bu hediye genellikle bakır ya da demir bir mutfak eşyasıdır. Genellikle bakır tava, demir tabak gibi mutfak malzemeleri tercih edilir.

➤ *Diş köllesini* daha önce dişi hiç doktor görmemiş, sağlam dişli biri yapar. *Kölle* pişmeden önce kullanılacak olan buğdaylar üç defa çocuğun başından dökülür. Çocuğun başında kalan taneler ayrı pişirilip bir ipe dizilir ve kolye gibi bebeğin boynuna asılır (Çetin, 2017: 55-56).

d. Konuşma İle İlgili İnanışlar

Bebeğin dişleri çıktıktan sonra sıra konuşmaya gelmiştir. Bebek kelimeleri yavaş yavaş çıkarmaya başlar. Bu dönemde aile büyükleri de çocuğun ağzından çıkacak seslere dikkat ederler. Bebek ilk önce hangisinin ismini söylemişse, o kişi tarafından bebeğe hediye alınır. Örneğin ilk olarak baba diyen bir bebeğe, babasının hediye alması âdettir. *Türk Akdeniz Dergisi* içerisinde çocukların konuşmaya başlaması ile ilgili yapılan uygulamalar ve inanmalar şöyledir:

➤ Çocuk çabuk konuşsun diye, kanarya su kabından ya da ocakta kaynayan bulgurun suyundan çocuğa su içirilir.

➤ Konuşması geciken çocuklar için “-Dilinin altı yapışık, onu kesmek lazım!” diye söylenir

➤ Çarşamba günü babasının terliği ile çocuğun ağzına üç defa vurulur (Kaya, 1937: 15-17).

Bu pratiklerin, günümüzde Antalya il ve ilçelerinde bazı farklılıklara uğrayarak devam ettiği görülmektedir. Bunların dışında çocukların ilk konuşmaya başlamaları ile ilgili uygulamalar ve inanmalar şöyledir:

- Konuşma yaşı geldiği halde konuşamayan çocuğa, Kurban Bayramında evinde Mehmet isminde çocuğu bulunan, yedi evden yedi davar bacağı toplanıp pişirildikten sonra yedirilirse; dili çözülüp konuşacağına inanılır.
- Konuşma yaşı geldiği halde konuşamayan çocuğun boynuna çan takılıp; avlaya (*Hayvanların yem yediği yer*) oturtulursa o çocuğun konuşmaya başlayacağına inanılır (Uysal, 2008: 187).
- Konuşamayan çocuğun dilinin altında bir şey olduğu düşünülerek dilinin altına altın konur. Böylece çocuğun konuşacağına inanılır.
- Konuşamayan çocuğun dilinin altı kesilir gibi yapılarak, çocuğun korkup konuşacağına inanılır.
- Konuşamayan çocuğa, kurbanda yedi farklı evden toplanan keçi ya da danadili toplanarak pişirilir. Pişirilen bu dillerin hepsinden azar azar çocuğa yedirildiğinde, çocuğun konuşacağına inanılır.
- Konuşamayan çocuğa, konuşkan bir kadın ya da çocuğun elinden su içtirilir.
- Konuşamayan ve yürüyemeyen çocuk bir eleğin içine oturtularak yedi ev gezdirilir. Gezilen evdekiler, eleğin içine un, buğday, bulgur, nohut, fasulye, yumurta gibi yiyecekler koyarlar. Daha sonra toplanan bu malzemeler pişirilerek çocuğa yedirilir. Bu yiyeceği yiyen çocuğun yürüyeceğine ve konuşacağına inanılır (Şimşek, 2013: 294).

e. Yürüme İle İlgili İnanışlar

Yürümeye başlama, çocukların büyüme evresi içerisinde önemli dönüm noktalarından birisidir. Daha öncesinde yattığı yerden kalkamayan ya da emekleyerek sınırlı olan yerlere ulaşabilen çocuk, artık kendi istediği yere gidebilmekte ve özgürlüğün ilk aşamasına başlamış bulunmaktadır. Çocukta olan bu özgürlük hareketleri ve her yere ulaşma çabası, beraberinde ebeveynleri de onu koruma adına yeni önlemleri almaya itmektedir. Bu süreci sağlıklı bir şekilde başlatan çocuk, herhangi bir uygulamaya maruz kalmasa da daha kısa sürede yürüyebilmesi için geleneksel halk ritüellerinden üzerine düşen kısmına maruz kalmaktadır. Ancak, Antalya il ve ilçelerinde yürüme ile alakalı oluşan geleneksel pratikler, genel olarak yürüyemeyen ya da vakti gelmiş olmasına rağmen yürümeye başlamayan çocuklar üzerinde oluşturulmuştur. Buna bağlı olarak, *Türk Akdeniz Dergisi*'nde yürümeye başlama süreci ile ilgili olarak üç farklı geleneksel uygulama bulunmaktadır:

- Vakti geldiği halde yürüyemeyen çocukların, iki ayağı ipe bağlanır ve yola çıkarılır. Değirmenden un öğütmeden gelen bir kişi de çocuğun ayaklarının arasındaki ipi keser.
- Yürüyemeyen çocuk, bir Cuma günü sâlâ vakti caminin önüne götürülür, iki kişi çocuğun kollarından tutar, biraz yukarıya kaldırarak üç defa “-Salladım sâlâyâ karşı, yürüsün gelecek Cuma'ya karşı!” der ve arkalarına bakmadan eve dönerler.
- Yürümeye başlarken, sık sık düşen çocuğun düşmemesi için ayakları ince bir iplikle bağlanır. Çocuğun önüne bir ekmek konulur ve arkasına bir köpek getirilir. Sonra çocuğun ayakları arasındaki iplik kopartılır ve önüne koyulan ekmek yedirilir (Kaya, 1937: 15-17).

Türk Akdeniz Dergisi içerisinde bulunan bu pratikler, bazı şekil değişikliklerine uğrasa da günümüzde halen uygulanmaya devam edilmektedir. Bu pratikler dışında Antalya il ve ilçelerinde görülen yürüme ile alakalı geleneksel pratikler şöyledir:

- Yürümeye geç başlayan veya yürüme zamanı geldiği halde yürüyemeyen çocuklar için *köstek kesme* geleneği uygulanır. Çocuğun bulunduğu bölgedeki (*mahalle, köy, sokak vb.*) en hareketli, pratik gençler çağrılır. Çocuğun ayakları bir ipe bağlanır ve köstek kesecekler, yüz, yüz elli metre ilerden yarışarak çocuğun yanına gelirler. Birinci gelen kişi makasla ipi keser. Çocuğun ayağındaki ipler, birkaç gün çözülmez. Kösteği kesen genç de hediyesini kösteğini kestiği çocuğun aile

büyüğünden alır (Uysal, 2008: 151). Aynı uygulama, Manavgat İlçesi'nde *köstek kırma* ya da aynı isimle *köstek kesme* şeklinde isimlendirilmektedir (Taştan, 2015: 21).

- Yürümeyen çocuğun ayaklarına ip bağlanır. Enikli köpeğin üstünden atlatılır.
- Cuma günü çocuğun bir eline oklava verilir diğer elinden tutulup yürütülür (Taştan, 2015:22).
- Yürüyemeyen çocuğun ayağının bağı çözülsün diye üzüm bağının üstünden geçirilir (Çetin, 2017: 57).
- Yürüyemeyen çocuğa kem gözlü birinin baktığı düşünülerek çocuk, üç kere ya hocaya ya da ağzı dualı bir kadına okutulur.
- Yürüyemeyen çocuğun ayağına hamur sarılarak üç saat bekletilir ve böylece yürüyeceğine inanılır (Şimşek, 2013: 293).

f. Sütten Kesilme İle İlgili İnanışlar

Anne ve çocuk arasında en kuvvetli bağların kurulduğu, emzirme eylemi, belli bir aşamaya gelineye kadar çocuğun ilk önceliğidir. Ek gıda almaya başlayan çocukların bile vazgeçilmez besini olan anne sütü, belirli bir aşamadan sonra çocuğa bırakılması gereken bir faaliyettir. Bu bırakırma, tıbbi olarak birçok sebeple açıklansa da bizi ilgilendiren boyutuyla, yani halk kültürü bağlamında bazı yaptırımlarla olmaktadır. Bu yaptırımlar, çocuktan çocuğa değişebilmekle birlikte, sabit bir döngüsü yoktur. Bazı çocuklar, zamanı gelmemiş olmasına rağmen çok erken bir vakitte anne sütü içmeyi bırakabilirken, bazı çocuklar uzun bir süre devam etmek isteyebilir. İşte çocuğun anne sütünden mahrum edilmesi gerektiği dönem olarak düşünülen *sütten kesilme* evresi, bazı çocuklar için oldukça zor geçilen bir evre olarak dikkat çekmektedir. Bu konunun, Antalya ili uygulamaları, *Türk Akdeniz Dergisi* bağlamında değerlendirildiğinde, üç farklı uygulama karşımıza çıkmaktadır:

- Çocuk üç aylarda, yani Recep, Şaban ve Ramazan aylarında sütten kesilmez.
- Memeden kesilmesine karar verilen çocuk, bir Cumartesi günü akarsu kenarına götürülür ve iki eline birden yumurta verilir. Annesi orada çocuğu doyuncaya kadar son bir defa emzirir. Çocuk doyduktan sonra, annesi memelerine sabun ya da biber sürer.
- Bazı zamanlarda anne memelerinin üstüne saç kılı koyarak, çocuğun tiksinişini ister (Kaya, 1937: 15-17).

Yukarıda verilmiş olan pratikler, büyük oranda günümüzde devam ettirilmektedir. Özellikle, annenin memelerine biber sürmesi şeklinde karşımıza çıkan uygulamalar, bazı ilçelerde salça, tuz gibi ürünlerle de yapılmaktadır. Annenin kıyafetini ters giymesi de çocuğa anne sütünü bırakırma yollarından birisidir (Şimşek, 2013: 298).

4. Çeşitli Hastalıkların Tedavisi/Aydaş Olmak

Çocukların büyümesi, aile bireyleri tarafından büyük bir titizlikle takip edilirken, bu süreç içerisinde gerek nazara bağlı gerekse sağlık nedenleriyle karşılaşılan problemler de büyük bir özenle sağaltılmaya çalışılmaktadır. Günümüzde tabi ki ailelerin önceliği tıbbi müdahale ile yapılacak tetkiklerden oluşmaktadır. Ancak, özellikle kırsal kesimde yaşayan insanlar arasında halen geleneksel ritüellere ve pratiklere yönelim devam etmektedir. Özellikle nazar konusu ile alakalı yapılacak uygulamalar, daha çok geleneksel halk kültürü pratiklerinden oluşmaktadır. Türbe ve yatır ziyaretleri, bir ocaklıdan yardım isteme, muska yaptırma vb. pratikler, birçok bölgede uygulandığı gibi Antalya ve ilçelerinde de ilk başvuru yöntemleri olarak düşünülmektedir.

Türk Akdeniz Dergisi içerisinde elde edilen ve aşağıda verilen pratikler, *halk hekimliği/halk tababeti* kapsamında, ayrı bir çalışmanın alanına girmektedir. Fakat çalışmada yer verilen bu pratiklerin,

günümüzde farklı uygulanma şekilleri hakkında kısaca bilgi vermenin yerinde olacağı kanaatindeyiz. Özellikle *aydaş olmak* ve *aydaş aşı* kavramları ile ilgili birçok farklı uygulama örneği olması nedeniyle, bu konuya öncelik vermek gerekir. *Türk Akdeniz Dergisi* kapsamında da iki örneği ile karşılaşılan bu kavramları şöyle tanımlayabiliriz: Yeni doğan çocuğun zaman içinde gelişmesi, palazlanması beklenir. Bu süre içerisinde gelişmeyen, cılız kalan, hastalıktan kurtulamayan çocuklara *aydaş çocuk* denir (Başçetinçelik, 2010: 1). Anadolu'nun güneyinde yaşayan Türkmenler arasında *aydaş aşı*, bu rahatsızlığın giderilebilmesi için bir çare olarak görülmektedir (Yeşil, 2014a: 136). Buna göre, *Türk Akdeniz Dergisi'*nde *aydaş olmak* ile ilgili pratikler şöyledir:

➤ Çok ağlayan ve huysuzluk eden çocuklara, *Aydaş Olmuş* denir ve bu çocukları uslandırmak için bazı ırsalar (uygulamalar) yapılır. Örneğin, çocuğa uzaktan yakından akrabalık bağı olmayan bir kadın, çocuğun başını tavuk kümesine sokar, başından kaşık sepetini ters çevirir ve kaşıkların çocuğun başından aşağıya dökülmesini sağlar

➤ Huysuzluk yapan çocuklar, kendisiyle akrabalık bağı olmayan bir kadın aracılığı ile üç yol ağzına götürülür ve yolun içine oturtulur. Çocuğun başına ters çevrilmiş bir kazan tutulur ve başka bir kadın gelerek, “-Ne kesersin?” diye üç defa sorar. Çocuğun başındaki kadın da “-Huyunu keserim!” diye karşılık verir ve elindeki bıçak ya da balta ile kazana dokunur. Bu uygulamadan sonra arkalarına bakmadan eve dönerler (Kaya, 1937: 15-17).

Bu pratikler, kısmen değişikliklere uğrasa da günümüzde halen uygulanmaktadır. *Aydaş olmak* ve *Aydaş aşı* ile ilgili Antalya il ve ilçelerinde uygulanan diğer pratikler şöyledir:

➤ Aydaş doğan çocuklar, babasının diktiği bir söğüdün dalı yarıldıktan sonra arasından geçirilir. Söğüt dalı tekrar birleştirilerek, yedi ayrı renkte iple bağlanırsa sakat “*aydaş*” çocuklar iyileşmiştir.

➤ Aydaş olan çocuğu anası yol kenarına getirir. Büyükçe bir tencereye su doldurarak içine oturtur ve tencerenin altına odun koyar. Tencerenin altına düşük bir şekilde ateş yakılır. Daha önceden söylenen bir kişi yoldan geçerken üç defa “Ne yapıyorsun?” diye sorar. O da “Aydaş pişiriyorum” der. Daha sonra çocuğun elbiselerinden bir tanesini orada bırakır ve arkasına bakmadan eve gelir. Çocuğu da böylelikle aydaşlıktan kurtulur (Uysal, 2008: 193).

➤ Zayıf, gelişmemiş çocuk toprağın içine yatırılıp, toprağın içinde yedi defa döndürülür. Bu uygulamadaki amaç, topraktan yaratılan insanın eksik yanlarını yine toprakla tamamlanacağına inanılmasıdır.

➤ Aydaş çocuk, keçinin kafatasından dökülen suyla yıkandığında iyileşir.

➤ Aydaş çocuk, yağmurda biriktirilmiş suyla yıkanır.

➤ Evin önüne ya da yol kenarına bir kazan çıkartılır ve çocuk kazanın içine oturtulur ve ayrıca kazanın içine kırk tane taş atılır. Bu taşlar pişiriliyor gibi gösterilerek, yoldan geçenlere aydaş aşı pişiriyorum diye üç kere söylenir. Bundan sonra ise aydaş çocuğun iyileşeceğine inanılır.

➤ Aydaş çocuk, ateşle veya kızgın demirle korkutulduğunda iyileşeceğine inanılır.

➤ Aydaş çocuk, buğday tarlasına yatırılır, çocuk ağlarsa iyileşeceğine inanılır (Şimşek, 2013: 291).

➤ Aydaş çocuklar türbe ve ziyaret yerlerine götürülür. Antalya ili sınırları içerisinde aydaş çocukların götürüldüğü bazı kutsal mekânlar şunlardır: Hamzalar Dede, Delik Taş (Kâhyalar Beldesi), Aydaş Deliği, Delikli Taş (Hisar Mevki), Delikli Taş (Ortaköy), Delikli Taş (Köseler), Delikli Taş (Burmahan Mahallesi) (Merdin, 2016: 61).

Türk Akdeniz Dergisi içerisinde karşılaşılan bazı pratikler, yukarıda ifade edildiği gibi *halk hekimliği/halk tababeti* kapsamında, ayrı bir çalışmanın konusudur. Bu pratiklerin, çocuk sağlığı ve çocuk büyüme konularıyla bağlantılı olmasından dolayı aşağıda verilmesi uygun görülmüştür.

➤ Çocukları yaşamayan ailelerde, şöyle bir ırvasa (Hastalığı iyileştirdiğin düşünülen uygulamalar) yapılır: Çocuk doğar doğmaz hiç çocuğu ölmemiş, hariçten bir kadın çocuğu alarak, gömleğinin içinden geçirir. Bu kadın o çocuğun gömlekten geçirme annesi olur. Bu süreçten sonra kadın - güya - çocuğu satın alır ve ona her yıl bir kat çamaşırla az bir para verir. Daha sonrasında toplanan bu para ile herhangi bir sebile tas alınır.

➤ Çocuklardaki dalak şişkinliğini tedavi edebilmek için yaşlı bir kadın eline bir balta alır, çocuk sırt üstü yatırılır ve eli baltalı kadın, baltasını havaya kaldırarak; “-Keserim, kesiyorum!” diyerek, baltayı çocuğun göbeğine kadar yavaş yavaş indirip kaldır. Bu uygulamaya Dalak Kesme adı verilir.

➤ Kız çocukların saçlarını uzatmak için ilkbaharda kırk çeşit otu kekik ile kaynatırlar ve bu suyu kına ile karıştırarak, kızın başına iki defa yakarlar.

➤ Çocukların başında çıkan ve saçkıran adı verilen küçük sivilceler için katran ve zeytinyağı karıştırılarak, çocuğun başına sürülür.

➤ Çocukların ellerinde ve yüzlerinde çıkan temreyi tedavi edebilmek için bir söğüt dalı kesilir ve ucu sivriltilir. Bu sivri uçlu dal ile hastalıklı olan bölgenin etrafı çizilir ve bu dal duvara saplanır. Bu dal kurudukça, yara da iyileşir (Kaya, 1937: 15-17).

SONUÇ

Bu çalışmada, Antalya il ve ilçelerinde yaşatılmakta olan doğum ve doğum sonrası çocuk büyütme ile alakalı uygulanan pratikler ele alınmıştır. 1937 yılında ilk sayısı yayın hayatına başlayan *Türk Akdeniz Dergisi* içerisinde yer alan ve Kemal Kaya tarafından o dönem Antalya kültür varlıkları içerisinde konu ile alakalı derlenen yaklaşık 40 pratik, günümüzde var olan uygulamalarla kıyaslanmış ve değerlendirilmiştir. Çalışmanın, günümüzde yaşatılan uygulamaları, Antalya ili ve ilçelerini konu edinen ve içeriğinde geçiş dönemi geleneklerine yer veren lisansüstü tezler ve bilimsel derleme çalışmalarının taranmasıyla elde edilmiş ve mukayese bu kapsamda yapılmıştır. Dokuz farklı lisansüstü tez ve yöresel derlemelere yer veren bilimsel çalışmalar, doğum gelenekleri ve çocuk büyütme konusu bağlamında incelenmiş; *Türk Akdeniz Dergisi* ile bağlantıları ve halen yaşatılmakta olup olmadığı hakkında sonuca ulaşılmaya çalışılmıştır. Çalışma içerisinde verilen tasnif, tamamen *Türk Akdeniz Dergisi* kapsamında yer alan pratiklerin, örneklerine bakılarak oluşturulmuş ve bu bağlamda tasniflenmiştir. Normal bir doğum ve çocuk büyütme sürecinin büyük oranda tamamını kapsayan bu inanmaların ve pratiklerin, yapılan değerlendirmeler neticesinde, büyük oranda yaşatılmaya çalışıldığı anlaşılmaktadır.

Çalışma, geçiş dönemi geleneklerinin ilk aşamasını kapsayan doğum sürecinin, Antalya il ve ilçelerindeki uygulama pratiklerini kapsamaktadır. İçerikte yer verilen bütün pratikler, bugün hâlâ canlı bir şekilde yaşatılmaktadır. *Türk Akdeniz Dergisi* içerisinde verilen bazı pratiklerin değişikliklere uğrayarak farklı bir şekil ve anlayışta devam ettirilmesi, zaman ve şartların değişerek günümüzdeki hâline uyarlanması olarak değerlendirilmelidir. Bazı uygulamaların ise bire bir devam ediyor olması, 1900’lü yıllar ile günümüz Antalya halkının ortak kültürel değerlere ne denli sahip çıktığının en somut ispatıdır.

Tarama yapılan yöresel derleme çalışmalarında yer alan aynı ya da benzer pratikler, çalışmaya dâhil edilmediği için bu çalışma, Antalya ili sınırları içerisinde uygulanan doğum ve çocuk büyütme pratiklerinin genellemesi kapsamında değerlendirilmelidir. Bu pratiklerin gelecek kuşaklara aktarılması ve bu kültür hazinesinden gelecek nesillerin de istifade etmesi birinci öncelik olarak düşünülmelidir.

KAYNAKÇA

Acıpayamlı, O. (1974). *Türkiye’de Doğumla İlgili Adet ve İnanmaların Etnolojik Etüdü*. Ankara: Atatürk Üniversitesi Yayınları.

- Acıpayamlı, O. (1992). *Türk Kültüründe "Ad Koyma Folkloru"nun Morfolojik ve Fonksiyonel Yönlerden İncelenmesi*. IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri. Ankara: Ofset Repromat Matbaası.
- Ak, M. (2017a). Yörüklerde Halk Hekimliği. *JASSS/The Journal of Academic Social Science Studies*, (57/I): 395-405.
- Ak, M. (2017b). Yörüklerde Kadın. *JASSS/The Journal of Academic Social Science Studies*, (58/II): 307-336.
- Ak, M. (2018). Teke Adı ve Yöresi Üzerine. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 30: 1019-1040.
- Arslan, R. (2018). Antalya Halkevi Dergisi (Türk Akdeniz). *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD)*, 5(6): 313-330.
- Başçetinçelik, A. (2010). Adana Halk Kültüründe Aydaş Aşı ve Köstek Kesme. *Ç.Ü. Türkoloji-Makale Bilgi Sistemi*, No: 6352.
- Baysal, B. (2019). *Hayta Yörüklerinin Folkloru (Antalya İli Örneğinde)*. Antalya: Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Bilgi, N. (2001). Yeni Doğuş: Manisa Halkevi Dergisi. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 17 (19): 131- 157.
- Calp, M. (2014). Kişi Adları Üzerine Dilbilimsel Bir Çalışma (Ağrı İli Örneği). *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (52): 27-49.
- Çetin, Ş. K. (2017). *Antalya ve Samsun'da Yaşayan Yörüklerin Geçiş Dönemleri Âdet Ve Uygulamaları*. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Çevik, A. ve Alan, S. (2020). Doğum Sonu Dönemde Yapılan Geleneksel Uygulamalar. *Lokman Hekim Dergisi*, 10 (1): 14-22.
- Çulpan, Z. Ç. (2009). *Tatar Türklerinin Gelenek ve Görenekleri*. Ankara: Karadeniz Dergisi Yayınları.
- Demirel, Z. (2014). *Gündoğmuş (Antalya) İlçe Merkez Folkloru*. Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Gönenç, A. (2011). *Antalya İli Korkuteli İlçesinde Halk İnanışları ve Halk Hekimliği*. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- İnan, A. (1986). *Tarihte ve Bugün Şamanizm - Materyaller ve Araştırmalar*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Kaya, K. (1937). Doğum ve Çocuk Büyütme Hakkında. *Türk Akdeniz Dergisi*, Nisan 1 (2): 15-17.
- Kayabaşı, R. G. (2018). Bahşiş Yörüklerinde Evlilik ile İlgili Âdet ve İnanmalar. *Folklor/Edebiyat*, 24 (94): 67-93.
- Kayabaşı, O. A. (2016). Taşeli Yöresi Tahtacılarının Geçiş Dönemlerinde Mitolojik Unsurlar. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, (78): 139-158.
- Lütfi, M. (1937). Türk Akdeniz Niçin Çıkıyor. *Türk Akdeniz Dergisi*, Şubat 1 (1): 7.
- Mecek, S. (2014). *Serik Yöresi Tahtacı Alevilerinin Halk Bilgisi Ürünleri Üzerine Bir İnceleme*. Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Merdin, M. Ş. (2016). *Doğu Antalya Yöresindeki Belli Yerlere Bağlı Ziyaret ve Adak Yerleri Üzerine Bir İnceleme*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Muhaxheri, N. M ve Hudaverdi, E. (2016). Kosova - Mamuşa Türk Halk Kültüründe Geçiş Dönemleri: Doğum-Evlenme-Ölüm. *Dede korkut Dergisi*, (9): 55-62.
- Öger, A. (2012). Uygur Türklerinin Doğum Âdetleri. *Turkish Studies*, 7 (1): 1679-1694.

- Örnek, S. V. (2000). *Türk Halkbilimi*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Şimşek, A. (2013). *Manavgat Yöresi Halk İnanışları*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Taştan, S. (2015). *Manavgat Manavları: Folklor ve Etnografyası*. Ardahan: Ardahan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Uysal, Y. (2008). *Gazipaşa'da Folklor ve Halk Edebiyatı Ürünleri*. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Uysal, Y. (2009). Gazipaşa Folkloru / Geçiş Dönemi Âdetleri. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2 (3): 209-224.
- Vargün, B. (2018). Doğum ve Doğum Sonrasında Anne ve Bebeğin Korunmasına İlişkin Geleneksel Uygulamalar. *International Journal of Human Sciences*, 15 (2): 870-880.
- Yeşil, Y. (2014a). *Türk Dünyasında Geçiş Dönemi Ritüelleri (Doğum-Evlenme-Ölüm Gelenekleri)*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Yeşil, Y. (2014b). Türk Dünyası'nda Geçiş Dönemi Ritüelleri Üzerine Tespitler. *21. Yüzyılda Eğitim Ve Toplum Eğitim Bilimleri Ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3 (9): 117-136.